

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΒΑΜΒΑ 6 (3^{ος} όροφος), 106 74 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 210-7233221-2,210-7233216, fax: 210-7233217, e-mail: info@nchr.gr

**Σύσταση της ΕΕΔΑ και κρίσεις διεθνών οργάνων για τη συμβατότητα
μέτρων λιτότητας προς διεθνείς κανόνες προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου ***

I. Η Σύσταση της ΕΕΔΑ

1. Στο πλαίσιο του θεσμικού ρόλου της ΕΕΔΑ ως συμβουλευτικού οργάνου της Πολιτείας για την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η Ολομέλειά της υιοθέτησε ομόφωνα, το Δεκέμβριο 2011, τη Σύσταση *«Επιτακτική ανάγκη να αντιστραφεί η πορεία καταρράκωσης των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων»*.

2. Η Σύσταση περιγράφει τη ραγδαία και δραματική υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου του λαού και την αποδόμηση του Κοινωνικού Κράτους, που οδηγούν σε εξαθλίωση μεγάλη μερίδα του πληθυσμού, διευρύνουν το κοινωνικό χάσμα, διαρρηγνύουν τον κοινωνικό ιστό, ενισχύουν ακραία και μισαλλόδοξα στοιχεία και κλονίζουν τους δημοκρατικούς θεσμούς.

3. Επίσης, η Σύσταση υπενθυμίζει ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση *«δεν περιορίζεται σε μια οικονομική ένωση, αλλά πρέπει ταυτόχρονα να εξασφαλίζει, με κοινή δράση, την κοινωνική πρόοδο και να επιδιώκει τη διαρκή βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας των ευρωπαϊκών λαών, όπως τονίζεται στο Προοίμιο της Συνθήκης»¹*, αναφέρει δε διατάξεις της Συνθήκης της Ένωσης που καθιστούν τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα θεμελιώδεις αξίες της, θέτουν ως πρωταρχικό στόχο της την προώθησή τους και απαριθμούν κοινωνικούς στόχους της (*κοινωνική ένταξη, κοινωνική δικαιοσύνη και προστασία, κοινωνική πρόοδο*), οι οποίοι συνδέονται άρρηκτα με τους οικονομικούς στόχους της και είναι καθοριστικοί για την αποτελεσματικότητα των οικονομικών στόχων. Υπενθυμίζει επίσης, ότι ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, που δεσμεύει την Ένωση και τα κράτη μέλη, κατοχυρώνει αδιαίρετα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα και διακηρύσσει ότι η Ένωση *«τοποθετεί τον άνθρωπο στην καρδιά της δράσης της»*.

4. Η Σύσταση επισημαίνει ότι η Επιτροπή για την Εφαρμογή των Συμβάσεων της ΔΟΕ είχε ζητήσει από την Ελληνική Κυβέρνηση να προχωρήσει σε πλήρη και ειλικρινή διάλογο με τους κοινωνικούς εταίρους για να επανεξετάσει τα μέτρα λιτότητας, επανεκτιμώντας τις επιπτώσεις τους στους εργαζομένους και διασφαλίζοντας το επίπεδο διαβίωσής τους.

5. Τέλος, τονίζει πως *«είναι προφανές, ότι δεν υπάρχει διέξοδος από την κοινωνικο-οικονομική και πολιτική κρίση, που μαστίζει όλη την Ευρώπη, ούτε μέλλον για την Ένωση,*

* Υιοθετήθηκε ομόφωνα από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ στην από 27.06.2013 συνεδρίασή της. Εισηγήτριες Σοφία Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, Εκπρόσωπος Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γυναίκας, Έλλη Βαρχαλαμά, εκπρόσωπος ΓΣΕΕ, Β' Αντιπρόεδρος ΕΕΔΑ.

¹ Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 10.2.2000, Schröder, C-50/96, Sievers, C-270/97, Συλλ. I-774, I-933.

χωρίς εγγύηση των θεμελιωδών ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, και ότι απαιτείται άμεση συστράτευση όλων των ευρωπαϊκών δυνάμεων προς διάσωση των αξιών που στηρίζουν τον ευρωπαϊκό πολιτισμό», «κρούει τον κώδωνα του κινδύνου και καλεί την Ελληνική Κυβέρνηση και την Ελληνική Βουλή:

- να σταθμίζουν τις συνέπειες των δημοσιονομικών μέτρων στην κοινωνική προστασία και ασφάλεια, τις οποίες οφείλουν να εγγυώνται,
- να αναλάβουν κοινή δράση με τις κυβερνήσεις και τα κοινοβούλια των άλλων κρατών μελών και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ώστε κάθε μέτρο «οικονομικής διακυβέρνησης» και οι σχεδιαζόμενες τροποποιήσεις της Συνθήκης ΕΕ να θεσπίζονται και να εφαρμόζονται με σεβασμό και εγγύηση των θεμελιωδών ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων.»

II. Η απήχηση της Σύστασης της ΕΕΔΑ σε ευρωπαϊκά και διεθνή ελεγκτικά όργανα²

6. Η Σύσταση της ΕΕΔΑ είχε σημαντική απήχηση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων (ΕΕΚΔ) και η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων για τον Έλεγχο Εφαρμογής των Συμβάσεων και Συστάσεων της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (Επιτροπή Εμπειρογνομόνων ΔΟΕ) παραθέτουν αποσπάσματά της σε αποφάσεις και εκθέσεις τους για την Ελλάδα.

α) Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων

7. Η ΕΕΚΔ – οιοное δικαιοδοτικό όργανο του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΣΕ) – παραθέτει αποσπάσματα της Σύστασης της ΕΕΔΑ σε επτά αποφάσεις επί συλλογικών αναφορών συνδικαλιστικών οργανώσεων εργαζομένων κατά της Ελλάδας, με τις οποίες κρίνει ότι μέτρα λιτότητας παραβιάζουν εργασιακά και κοινωνικο-ασφαλιστικά δικαιώματα κατοχυρωμένα από τον ΕΚΧ του 1961, τον οποίο έχει επικυρώσει η Ελλάδα.³

8. Σε όλες τις αποφάσεις, η ΕΕΚΔ υπενθυμίζει βασικές αρχές: «*Η αύξηση της ανεργίας θέτει σε κίνδυνο τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης και πρόνοιας, καθώς ο αριθμός των δικαιουμένων αυξάνει, ενώ τα έσοδα από φορολογία και εισφορές μειώνονται. Ωστόσο, προσχωρώντας στον Χάρτη, τα μέρη αποδέχθηκαν να επιδιώξουν με κάθε πρόσφορο μέσο τη δημιουργία συνθηκών που εξασφαλίζουν αποτελεσματική άσκηση ορισμένων δικαιωμάτων.*». «*Η οικονομική κρίση δεν πρέπει να επιφέρει μείωση της προστασίας των δικαιωμάτων του*

² Για τα ζητήματα που περιέχει η παρούσα έκθεση βλ. ειδικότερα Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, Μέτρα λιτότητας: κρίσεις διεθνών και ευρωπαϊκών ελεγκτικών οργάνων και δίκαιο της ΕΕ, ΕΔΚΑ 2013, 345.

³ Ο ΕΚΧ του 1961 κυρώθηκε με τον Ν. 1426/1984. Το Πρόσθετο Πρωτόκολλο του 1995, που διευρύνει την προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων, και το Πρόσθετο Πρωτόκολλο του 1988, που θεσπίζει «μηχανισμό συλλογικών αναφορών» στην ΕΕΚΔ, κυρώθηκαν με τον Ν. 2595/1998.

Χάρτη. Οι κυβερνήσεις οφείλουν να λαμβάνουν όλα τα αναγκαία προς αποτελεσματική κατοχύρωσή τους μέτρα, όταν τα υποκείμενά τους έχουν μεγαλύτερη ανάγκη προστασίας».

9. *«Η εγκατάλειψη των εγγυήσεων θα είχε ως αποτέλεσμα όχι μόνο να επιρριφθεί στους εργαζομένους υπέρμετρα μεγάλο μερίδιο των επιπτώσεων της κρίσης, αλλά θα σήμαινε και αποδοχή προ-κυκλικών συνεπειών, ικανών να επιτείνουν την κρίση και ν'αυξήσουν την επιβάρυνση των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, πράγμα που θα συνιστούσε παράβαση των υποχρεώσεων που επιβάλλει ο Χάρτης».*

ι) Η πρώτη απόφαση της ΕΕΚΔ

10. Οι δύο αποφάσεις παραθέτουν αποσπάσματα της Σύστασης της ΕΕΔΑ. Η πρώτη⁴ αφορά την απασχόληση δοκιμαστικής περιόδου και τις ειδικές επιχειρησιακές συλλογικές συμβάσεις εργασίας (σ.σ.ε.). Για το πρώτο ζήτημα, η ελληνική νομοθεσία ορίζει ότι «η απασχόληση με σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου λογίζεται απασχόληση δοκιμαστικής περιόδου για τους πρώτους 12 μήνες και μπορεί να καταγγελθεί χωρίς προειδοποίηση και αποζημίωση απόλυσης, εκτός αν άλλο συμφωνήσουν τα μέρη»⁵. Η ΕΕΚΔ κρίνει ότι η διάταξη αυτή παραβιάζει το άρθρ. 4 § 4 ΕΚΧ («δικαίωμα όλων των εργαζομένων σε λογική προθεσμία προειδοποίησης σε περίπτωση τερματισμού της απασχόλησης»).

11. Για το ζήτημα της κατάργησης της αρχής της εύνοιας των συλλογικών όρων που περιέχονται σε σ.σ.ε. και της χορήγησης από τον νόμο της δυνατότητας οι επιχειρησιακές σ.σ.ε. να περιέχουν όρους δυσμενέστερους από εκείνους των κλαδικών σ.σ.ε., η ΕΕΚΔ κρίνει κατά πλειοψηφία (14 ψήφων έναντι μιας) ότι το δικαίωμα σε συλλογική διαπραγμάτευση δεν εμπίπτει στο πεδίο της παρ. 1α του άρθρ. 3 του Π.Π., αλλά στο πεδίο των άρθρ. 5 και 6 του ΕΚΧ 1961, τα οποία η Ελλάδα δεν έχει αποδεχθεί.

12. Μειοψηφεί ο Καθηγητής Πέτρος Στάγκος, ο οποίος υποστηρίζει ότι η συλλογική διαπραγμάτευση εμπίπτει στο πεδίο του άρθρ. 3 § 1α του Π.Π. Τονίζει δε ιδίως ότι αποφασιστική για την τήρηση της διάταξης αυτής είναι η συμμετοχή των εργαζομένων ή των αντιπροσώπων τους στον καθορισμό και τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας και του εργασιακού περιβάλλοντος. Άρα, η συμμετοχή τους στη χειροτέρευση των συνθηκών εργασίας αντίκειται στο άρθρ. 3 § 1α του Π.Π. Αυτό επιβεβαιώνεται από το Παράρτημα και την Αιτιολογική Έκθεση του Π.Π. καθώς και από το σκοπό του άρθρ. 3 § 1α του Π.Π. Συνεπώς, η νομοθετική παρέμβαση (άρθρ. 13 Ν. 3899/2010) στο έως τότε ισχύον σύστημα των σ.σ.ε. (Ν. 1876/1990), με την οποία «παρασχέθηκε στις συνδικαλιστικές οργανώσεις σε

⁴ ECSR 23.05.2012, Complaint 65/2011. *General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) and Confederation of Greek Civil Servants' Trade Unions (ADEDY) v. Greece.*

⁵ Άρθρ. 74 § 2 εδ. Α' Ν. 3863/2010, όπως προστέθηκε με το άρθρ. 17 παρ. 5α Ν. 3899/2010.

μια επιχείρηση η εξουσία να καταστήσουν τις συνθήκες εργασίας δυσμενέστερες για τους εργαζομένους από εκείνες που προβλέπουν οι κλαδικές σ.σ.ε., προσδίδει στη συμμετοχή και συμβολή των εκπροσώπων των εργαζομένων στόχο εκ διαμέτρου αντίθετο [...] προς το στόχο του άρθρου 3 § 1α του Π.Π.» «Το ότι η Ελλάδα παρέβη τη διάταξη αυτή επιρρωνύεται από το γεγονός ότι η πρακτική της σύναψης επιχειρησιακών σ.σ.ε. έχει, κατά τον Ν. 3899/2010, ως πρώτο και κύριο αντικειμενικό σκοπό τη μείωση της αναλογίας του κόστους εργασίας στο κόστος παραγωγής των επιχειρήσεων, με τελικό στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς τους».

ii) Η δεύτερη απόφαση της ΕΕΚΔ

13. Η δεύτερη απόφαση της ΕΕΚΔ⁶ αφορά τις «ειδικές συμβάσεις μαθητείας» ενός έτους, για νέους 15-18 ετών. Αυτοί δεν καλύπτονται από το εργατικό δίκαιο, με εξαίρεση τις διατάξεις για τη υγεία και ασφάλεια, κι έτσι δεν δικαιούνται ετήσια άδεια με αποδοχές, ενώ λαμβάνουν αμοιβή μειωμένη κατά 32% σε σχέση με τα κατώτατα όρια της εθνικής γενικής σ.σ.ε. (ε.γ.σ.σ.ε.) της 15.7.2010 και έχουν μειωμένη ασφαλιστική κάλυψη.⁷ Η ΕΕΚΔ κρίνει ομόφωνα ότι οι διατάξεις αυτές παραβιάζουν σειρά άρθρων του ΕΚΧ.

14. Η στέρηση της ετήσιας άδειας παραβιάζει το άρθρο 7 § 2 ΕΚΧ, που απαιτεί άδεια τριών εβδομάδων τουλάχιστον. Ο ελλιπής χαρακτήρας της «μαθητείας», καθώς και η μείωση των αμοιβών παραβιάζουν το άρθρ. 10 § 2 ΕΚΧ (*δικαίωμα των νέων σε μαθητεία*).

15. Η ασφαλιστική κάλυψη των μαθητευομένων είναι περιορισμένη. Αυτό «δημιουργεί μια χωριστή κατηγορία εργαζομένων με ιδιαίτερα ασφαλιστικά δικαιώματα». Σε ερώτημα της ΕΕΚΔ για τους λόγους της ειδικής αυτής ασφαλιστικής μεταχείρισης, την αναγκαιότητα και τα αποτελέσματά της και για το αν υπάρχουν μέτρα κοινωνικής προστασίας για όσους η μεταχείριση αυτή οδηγεί σε κατάσταση ένδειας, η Ελληνική Κυβέρνηση δεν απάντησε.

16. «Κάθε αλλαγή του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης πρέπει να διατηρεί επαρκώς ευρύ σύστημα υποχρεωτικής ασφάλισης και να μην αποκλείει ολόκληρες κατηγορίες εργαζομένων από την κοινωνική προστασία που παρέχει το σύστημα. Μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης μη σεβόμενα αυτά τα όρια συνιστούν οπισθοδρόμηση αντίθετη στο άρθρο 12 § 3 ΕΚΧ». Οι πιο πάνω ρυθμίσεις παραβιάζουν το άρθρ. 12 § 3 ΕΚΧ («δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλεια») που απαιτεί την προοδευτική ανύψωση του επιπέδου κοινωνικής ασφάλειας.

17. Η δεύτερη απόφαση αφορά και τη γενικότερη μείωση των κατώτατων αμοιβών όλων των εργαζομένων κατά 22%, και των κάτω των 25 ετών εργαζομένων και των

⁶ ECSR 23.05.2012, Complaint 66/2011, *General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) and Confederation of Greek Civil Servants' Trade Unions (ADEDY) v. Greece*.

⁷ Άρθρ. 74 § 9 Ν. 3863/2010, άρθρ. 1 § 1 ΠΥΣ 6/2012.

μαθητευομένων κατά 32%, σε σχέση μ'εκείνες της ε.γ.σ.σ.ε. 15.7.2010.⁸ Κατά την ΕΕΚΔ, για να θεωρηθεί «δίκαιη», με την έννοια του άρθρ. 4 § 1 ΕΚΧ («δικαίωμα σε δίκαιη αμοιβή»), η αμοιβή πρέπει να είναι «ανώτερη του ορίου της φτώχειας» της χώρας. Η αμοιβή των νέων μπορεί να είναι χαμηλότερη σε ορισμένες μόνο περιπτώσεις, π.χ. όταν ακολουθούν (πραγματική) επαγγελματική κατάρτιση, η οποία δεν υποκρύπτει παροχή εξαρτημένης εργασίας. Αυτό μπορεί να ευνοήσει την ένταξή τους στην αγορά εργασίας, αλλά δεν επιτρέπεται να οδηγεί κάτω από το όριο φτώχειας της χώρας. Αφού εκθέτει πώς υπολογίζεται το όριο της φτώχειας, στηριζόμενη και σε στοιχεία της Eurostat που το ορίζουν στα 580 Ευρώ, η ΕΕΚΔ διαπιστώνει ότι οι κατώτατες αμοιβές των κάτω των 25 ετών είναι κάτω από αυτό το όριο και αποφαίνεται ότι υπάρχει παράβαση του άρθρ. 4 § 1 ΕΚΧ.

18. Η ΕΕΚΔ κρίνει επίσης ότι «το ύψος της μείωσης και ο τρόπος που εφαρμόζεται σε όλους τους κάτω των 25 ετών εργαζομένους είναι δυσανάλογα, ακόμη και ενόψει των ειδικών οικονομικών συνθηκών». Συνεπώς, οι σχετικές διατάξεις παραβιάζουν το άρθρ. 4 § 1 ΕΚΧ και υπό το φως της ρήτρας μη διάκρισης του Προοιμίου του ΕΚΧ του 1961.

19. Σημειωτέον, ότι πηγή των μειώσεων αμοιβών που προβλέπει η ΠΥΣ 6/2012 (πιο πάνω αριθ. 17) είναι το συνημμένο στον Ν. 4046/2012 δεύτερο Μνημόνιο Συνεννόησης, που περιέχει τρία ειδικότερα Μνημόνια. Κατά το άρθρ. 1 § 6 Ν. 4046/2012, ορισμένες ρήτρες του πρώτου από τα ειδικότερα Μνημόνια (Μνημονίου Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής) «συνιστούν πλήρεις κανόνες δικαίου άμεσης εφαρμογής». Μεταξύ αυτών είναι η παρ. 29 αυτού του Μνημονίου που προβλέπει τις μειώσεις. Έτσι, η ΕΕΚΔ διαπιστώνει, κατ'ουσία, αντίθεση ρήτρας του Μνημονίου προς τον ΕΚΧ. Ήδη, αφαιρέθηκε από το πεδίο της ε.γ.σ.σ.ε. ο καθορισμός των γενικών κατώτατων ορίων αμοιβών, ο οποίος γίνεται πλέον νομοθετικά⁹ στα προαναφερόμενα μειωμένα επίπεδα: για τους άνω των 25 ετών, μισθός 586,08 Ευρώ, ημερομίσθιο 26,18 Ευρώ – για τους κάτω των 25 ετών, μισθός 510,95 Ευρώ, ημερομίσθιο 22,83 Ευρώ.

iii) Οι επόμενες πέντε αποφάσεις της ΕΕΚΔ και η αναφορά τους σε άλλα διεθνή όργανα

20. Οι επόμενες πέντε αποφάσεις¹⁰ αφορούν αλληπάλληλες τροποποιήσεις των ασφαλιστικών συστημάτων,¹¹ και ιδίως τη μείωση των κύριων και επικουρικών συντάξεων

⁸ Άρθρ. 74 § 8 Ν. 3863/2010, κατόπιν ΠΥΣ 6/2012.

⁹ Άρθρο πρώτο, υποπαρ. ΙΑ.11, Ν. 4093/2012.

¹⁰ ECSR 07.12.2012, Complaints Nos. 76/2012, *Federation of employed pensioners of Greece (IKA-ETAM) v. Greece*, 77/2012, *Panhellenic Federation of Public Service Pensioners (POPS) v. Greece*, 78/2012, *Pensioners' Union of the Athens-Piraeus Electric Railways (I.S.A.P.) v. Greece*, 79/2012, *Panhellenic Federation of pensioners of the Public Electricity Corporation (POS-DEI) v. Greece*, 80/2012, *Pensioners' Union of the Agricultural Bank of Greece (ATE) v. Greece*.

¹¹ Ιδίως με τους Ν. 3845/2010, 3847/2010, 3863/2010, 3865/2010, 3896/2010, 4024/2011.

και των επιδομάτων Χριστουγέννων, Πάσχα και άδειας, τις κρατήσεις για το επίδομα κοινωνικής αλληλεγγύης συνταξιούχων (ΕΚΑΣ), τη μείωση ή αναστολή καταβολής συντάξεων σε εργαζόμενους συνταξιούχους. Σε κάθε υπόθεση, η ΕΕΚΔ αναφέρει, καταρχάς, κρίσεις άλλων διεθνών και εθνικών οργάνων. Ειδικότερα:

21. Αναφέρεται στην Επιτροπή Υπουργών του ΣΕ, η οποία, κατά τον έλεγχο εφαρμογής του Ευρωπαϊκού Κώδικα Κοινωνικής Ασφάλειας από την Ελλάδα, παρατηρεί ότι *«οι αρχές της κοινωνικής αλληλεγγύης και δικαιοσύνης αποκτούν ιδιαίτερη σημασία όταν οι καιροί είναι κακοί»*. *«Το κοινωνικο-ασφαλιστικό σύστημα δεν εκπληρώνει το ρόλο του, αν οι παροχές του είναι τόσο χαμηλές, ώστε να ωθούν τους εργαζόμενους κάτω από το όριο της φτώχειας»*. Προτρέπει την Κυβέρνηση να διαβουλευέται με τους ενδιαφερόμενους φορείς, *«να αξιολογήσει μαζί με όλα τα εμπλεκόμενα στο μηχανισμό δημοσιονομικής στήριξης μέρη την εξάπλωση της φτώχειας»* και να συντονίζει τις κοινωνικο-ασφαλιστικές πολιτικές της με τις φορολογικές και εργασιακές πολιτικές.

22. Η ΕΕΚΔ μνημονεύει την έκθεση της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων της ΔΟΕ του 2011 (βλ. πιο κάτω) που παραπέμπει και σε έκθεση της Υψηλού Επιπέδου Αποστολής (ΥΕΑ) της ΔΟΕ η οποία επισκέφθηκε την Ελλάδα το Σεπτέμβριο 2011. Η Κυβέρνηση δήλωσε στην ΥΕΑ ότι περί το 20% του πληθυσμού αντιμετώπιζε, τότε, τον κίνδυνο της φτώχειας, αλλά *«δεν είχε την ευκαιρία, στις συναντήσεις με την Τρόικα, να συζητήσει τις επιπτώσεις των κοινωνικο-ασφαλιστικών μεταρρυθμίσεων στην εξάπλωση της φτώχειας»*, ούτε *«τις επιπτώσεις των σχετικών με τη φορολογία, τις αμοιβές και την εργασία πολιτικών στη βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος»*. Η Κυβέρνηση δήλωσε πως χαιρόταν που η ΔΟΕ εξέταζε αυτά τα θέματα και ήλπιζε ότι θα μπορούσε αυτή να τα θέσει στην Τρόικα.

23. Όλες αυτές οι αποφάσεις της ΕΕΚΔ, σε παράγραφο με τίτλο *«η Ελληνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου»*, αναφέρουν ότι η Σύσταση της ΕΕΔΑ *«εκφράζει έντονη ανησυχία για τη διαρκή δραστική μείωση ακόμη και των κατώτερων μισθών και συντάξεων»*.

24. Από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), η ΕΕΚΔ συνάγει ότι οι ασφαλιστικές παροχές αποτελούν περιουσία, κατά το άρθρ. 1 του 1^{ου} Πρωτοκόλλου. Η διάταξη αυτή δεν παρέχει όμως δικαίωμα σε κτήση περιουσίας ούτε περιορίζει την ελευθερία των συμβαλλομένων κρατών να αποφασίζουν, αν θα έχουν ασφαλιστικό σύστημα κάποιου είδους ή να επιλέγουν το είδος ή το ύψος των παροχών που αυτό θα χορηγεί. Ωστόσο, όταν υπάρχει εθνική νομοθεσία που προβλέπει τέτοιες παροχές, γεννάται περιουσιακό δικαίωμα για όσους έχουν τις προϋποθέσεις της. Το άρθρ. 1 του 1^{ου} Πρωτοκόλλου δεν κατοχυρώνει όμως δικαίωμα σε παροχές ορισμένου ύψους. Οι νομοθετικές παρεμβάσεις πρέπει να δικαιολογούνται από επιτακτικούς λόγους γενικού

συμφέροντος, αλλά δεν επιτρέπεται να επιβάλλουν στα άτομα υπερβολικό και δυσανάλογο βάρος που θίγει την ουσία ή τον πυρήνα του ασφαλιστικού δικαιώματος.

25. Η ΕΕΚΔ αναφέρει το Ψήφισμα της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του ΣΕ *«Μέτρα λιτότητας - κίνδυνος για τη δημοκρατία και τα κοινωνικά δικαιώματα»*, που καλεί τα κράτη μέλη του ΣΕ να εξετάσουν προσεκτικά τις βραχυχρόνιες και μακροχρόνιες επιπτώσεις των προγραμμάτων λιτότητας στις δημοκρατικές διαδικασίες, τα κοινωνικά δικαιώματα, τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης και τις κοινωνικές υπηρεσίες. Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση *«ανησυχεί ότι η περιοριστική αντιμετώπιση, που βασίζεται κυρίως σε περικοπές κοινωνικών δαπανών, δεν θα επιτύχει το στόχο της ενοποίησης των κρατικών προϋπολογισμών, αλλά θα βαθύνει ακόμη περισσότερο την κρίση»*. Εξάλλου, *«τα μέτρα λιτότητας συνδέονται συχνά με όργανα, των οποίων ο χαρακτήρας δημιουργεί ζητήματα δημοκρατικού ελέγχου και νομιμοποίησης, όπως η λεγόμενη ‘τρίοικα’»*. Μνημονεύεται και η Αιτιολογική Έκθεση του Ψηφίσματος, που επικαλείται εκθέσεις διεθνών οργανισμών και οργάνων, όπως της Διάσκεψης των ΗΕ για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD), του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ) και του ανεξάρτητου εμπειρογνώμονα των ΗΕ για το εξωτερικό χρέος και τα ανθρώπινα δικαιώματα, ως προς τις δυσμενείς κοινωνικές συνέπειες των μέτρων λιτότητας, τις δυσανάλογες επιπτώσεις τους στις γυναίκες και την αναποτελεσματικότητά τους, με ειδικές αναφορές στην Ελλάδα.¹²

26. Η Κυβέρνηση προβάλλει, ότι τα δικαιώματα περιορίστηκαν βάσει των υποχρεώσεων που επιβάλλουν οι συμφωνίες με τα όργανα της ΕΕ και το ΔΝΤ. Η ΕΕΚΔ απαντά ότι οι υποχρεώσεις αυτές δεν απαλλάσσουν από τις υποχρεώσεις που πηγάζουν από τον ΕΚΧ.

27. Κατά την ΕΕΚΔ, η συμβατότητα περιορισμών με τον ΕΚΧ κρίνεται με βάση τη φύση των μεταρρυθμίσεων, την αιτιολόγησή τους, το κοινωνικο-οικονομικό πλαίσιο, την έκταση, αναγκαιότητα και καταλληλότητά τους, την ύπαρξη μέτρων κοινωνικής αρωγής για όσους βρίσκονται σε κατάσταση ανάγκης λόγω των μεταρρυθμίσεων, και τα αποτελέσματα που επιτυγχάνονται. Το δε άρθρ. 4 § 1(α) του Π.Π. του 1988 κατοχυρώνει δικαίωμα των ηλικιωμένων σε επαρκές εισόδημα που να τους επιτρέπει αξιοπρεπή διαβίωση.

28. Η ΕΕΚΔ υπενθυμίζει επίσης ότι το άρθρ. 31 ΕΚΧ απαιτεί από το κράτος να αποδεικνύει ότι οι περιορισμοί είναι αναγκαίοι σε μια δημοκρατική κοινωνία προς προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων, της δημόσιας τάξης, της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας υγείας ή των χρηστών ηθών.

¹² Resolution 1884 (2012), 26 June 2012, “Austerity measures – a danger for democracy and social rights”: <http://www.assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewHTML.asp?FileID=18916&Language=EN>.

29. Η ΕΕΚΔ θεωρεί ότι ορισμένες επίδικες μειώσεις δεν συνιστούν, αυτές καθαυτές, παράβαση του ΕΚΧ. Το «σωρευτικό αποτέλεσμα» τους όμως επιφέρει «σημαντική υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου και των συνθηκών διαβίωσης πολλών συνταξιούχων». Παραλείποντας την έρευνα και ανάλυση των επιπτώσεων τόσο σημαντικών μέτρων και τη διαβούλευση με τις ενδιαφερόμενες οργανώσεις, η Κυβέρνηση δεν διαπίστωσε αν μπορούσαν να ληφθούν άλλα μέτρα που θα περιόριζαν τις σωρευτικές συνέπειες.

30. Κάθε σχετική με συνταξιοδοτικά δικαιώματα απόφαση «πρέπει να σέβεται την ανάγκη συμβιβασμού του γενικού συμφέροντος με ατομικά δικαιώματα και νόμιμες προσδοκίες για τη σταθερότητα των κανόνων για τις κοινωνικο-ασφαλιστικές παροχές». Αυτό δεν έγινε με τα κρινόμενα μέτρα. Η ΕΕΚΔ υπενθυμίζει και τη δυνατότητα ατομικών προσφυγών σε άλλους μηχανισμούς και το σημαντικό ρόλο των εθνικών δικαστηρίων.

31. Η ΕΕΚΔ αποφαινεται σε όλες τις υποθέσεις ότι «λόγω του σωρευτικού αποτελέσματος των περιοριστικών μέτρων και των διαδικασιών με τις οποίες αυτά λήφθηκαν, τα μέτρα αυτά συνιστούν παράβαση του άρθρ. 12 § 3 ΕΚΧ».

β) Όργανα της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας

32. Από το 2011, σημαντική είναι η συνεισφορά της ΔΟΕ στην αξιολόγηση της τήρησης στην Ελλάδα θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων διαμέσου του ελέγχου εφαρμογής των επικυρωμένων Διεθνών Συμβάσεων Εργασίας (ΔΣΕ)¹³.

33. Από το Μάρτιο 2011 έως σήμερα, τα ελεγκτικά όργανά της¹⁴ διαπιστώνουν συνεχείς, πολλαπλές και σοβαρές παραβάσεις θεμελιωδών (core) ΔΣΕ, με τα ακόλουθα κείμενα:

- i) τρεις Εκθέσεις (2011, 2012, 2013) Επιτροπής Εμπειρογνομόνων¹⁵
- ii) Έκθεση (365ⁿ/2012) Επιτροπής Συνδικαλιστικής Ελευθερίας (υπόθεση 2820)¹⁶

¹³ Η ενεργοποίηση του ελεγκτικού μηχανισμού της ΔΟΕ έγινε με την υποβολή από τον Ιούλιο 2010 Καταγγελιών ενώπιον της Επιτροπής Συνδικαλιστικής Ελευθερίας και της Επιτροπής Εφαρμογής των Διεθνών Κανόνων και συναφών Εκθέσεων Αναφοράς για πλημμελή εφαρμογή των θεμελιωδών Δ.Σ.Ε. που έγιναν με την ευθύνη της Γ.Σ.Ε.Ε. Όπως προκύπτει από τις Εκθέσεις των οργάνων της ΔΟΕ, τα κείμενα της αρχικής Καταγγελίας και των Εκθέσεων Εφαρμογής έχουν τύχει διαρκούς επικαιροποίησης έως τις αρχές του 2013. Αιχμή των προσφυγών αυτών αποτέλεσαν συγκεκριμένα και αλληπάλγηλα μέτρα μόνιμου χαρακτήρα που επιβλήθηκαν σε βάρος της απόλαυσης των κοινωνικών δικαιωμάτων (εργασιακών και κοινωνικοασφαλιστικών) στην Ελλάδα στο πλαίσιο του διεθνούς μηχανισμού δανεισμού της χώρας και των συνοδευτικών Μνημονίων δεσμεύσεων της Ελλάδας.

¹⁴ Επιτροπή Συνδικαλιστικής Ελευθερίας (Committee on Freedom of Association), Επιτροπή Εφαρμογής των Διεθνών Κανόνων της Διεθνούς Συνδιάσκεψης Εργασίας (Committee on the Application of Standards), Επιτροπή Εμπειρογνομόνων για την Εφαρμογή των Διεθνών Συμβάσεων και Συστάσεων (Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations).

¹⁵ Έκθεση 2013: http://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/102/reports/reports-submitted/WCMS_205472/lang-en/index.htm. Έκθεση 2012: http://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/101stSession/reports/reports-submitted/WCMS_174843/lang-en/index.htm. Έκθεση 2011: http://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/100thSession/reports/reports-submitted/WCMS_151556/lang-en/index.htm

iii) Εκθέσεις (2011, 2013) Επιτροπής Εφαρμογής των Διεθνών Κανόνων¹⁷

Επίσης πολύ σημαντικά στοιχεία για την εφαρμογής των ΔΣΕ περιλαμβάνει η Έκθεση της ΥΕΑ¹⁸ που, κατόπιν σχετικής απόφασης της Διεθνούς Συνδιάσκεψης Εργασίας (Ιουνίου 2011), επισκέφθηκε την Ελλάδα το Σεπτέμβριο 2011 (βλ. και πιο πάνω αριθ. 22).

34. Οι ΔΣΕ, των οποίων την πλημμελή εφαρμογή διαπίστωσαν τα ελεγκτικά όργανα της ΔΟΕ είναι οι εξής:

- η ΔΣΕ 98 (1949), δικαίωμα οργάνωσης και συλλογικής διαπραγμάτευσης [Επιτροπή Συνδικαλιστικής Ελευθερίας (2012), Επιτροπή Εφαρμογής των Διεθνών Κανόνων της Διεθνούς Συνδιάσκεψης (2011), Επιτροπή Εμπειρογνομόνων (2011, 2012, 2013)],
- η ΔΣΕ 87 (1948), συνδικαλιστική ελευθερία και προστασία δικαιώματος οργάνωσης [Επιτροπή Συνδικαλιστικής Ελευθερίας (2012) Επιτροπή Εμπειρογνομόνων (2011, 2012, 2013)],
- η ΔΣΕ 154 (1981), συλλογική διαπραγμάτευση [Επιτροπή Εμπειρογνομόνων (2011, 2012, 2013)],
- η ΔΣΕ 81 (1947), Επιθεώρηση Εργασίας [Επιτροπή Εμπειρογνομόνων 2011, 2012, 2013)],
- η ΔΣΕ 95 (1949), προστασία μισθού [Επιτροπή Εμπειρογνομόνων (2011, 2012, 2013)],
- η ΔΣΕ 100 (1951), ισότητα αμοιβών [Επιτροπή Εμπειρογνομόνων (2011, 2012, 2013)],
- η ΔΣΕ 111 (1958), διακρίσεις στην απασχόληση και το επάγγελμα [Επιτροπή Εμπειρογνομόνων (2011, 2012, 2013)],
- η ΔΣΕ 122 (1964), πολιτική απασχόλησης [Επιτροπή Εμπειρογνομόνων (2011,2012,2013)],
- η ΔΣΕ 138 (1973) κατώτατο όριο ηλικίας (εισόδου στην απασχόληση) [Επιτροπή Εμπειρογνομόνων (2011,2012,2013)],
- η ΔΣΕ 150 (1978), διοίκηση εργασίας [Επιτροπή Εμπειρογνομόνων (2011, 2012, 2013)],
- η ΔΣΕ 156 (1981) για τους εργαζόμενους με οικογενειακές υποχρεώσεις [Επιτροπή Εμπειρογνομόνων (2011,2012,2013)],
- η ΔΣΕ 102 (1952) κατώτατα όρια κοινωνικής ασφάλειας [Επιτροπή Εμπειρογνομόνων (2011, 2012, 2013)].

35. Στα κείμενα των ελεγκτικών οργάνων της ΔΟΕ γίνεται ενδελεχής αναφορά στις συνεχείς και εκτεταμένες παρεμβάσεις του κράτους στα επιμέρους δικαιώματα που

¹⁶http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_193260.pdf

¹⁷http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/publication/wcms_165970.pdf

¹⁸http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/missionreport/wcms_170433.pdf

απαρτίζουν το δικαίωμα της συνδικαλιστικής ελευθερίας (δικαίωμα συλλογικής οργάνωσης, δικαίωμα σε ελεύθερες συλλογικές διαπραγματεύσεις, στο σεβασμό των αποτελεσμάτων και της δεσμευτικότητάς τους μέσω των σ.σ.ε., πολιτική κινητοποίηση για διακοπή απεργιών). Γίνεται επίσης εκτεταμένη αναφορά και στα διαδοχικά μέτρα λιτότητας που έχουν επιβληθεί στο πλαίσιο εκτέλεσης των όρων (conditionalities) του διεθνούς δανεισμού της Ελλάδας, με σοβαρές συνέπειες στην απόλαυση και άλλων διεθνώς κατοχυρωμένων θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως των δικαιωμάτων κοινωνικής ασφάλισης και ασφάλειας και του δικαιώματος στην εργασία με όρους ισότητας και ισονομίας. Για την αντιμετώπιση δε των προβλημάτων, η Επιτροπή ζητεί τη συνεργασία της Κυβέρνησης με τους κοινωνικούς εταίρους και τον Συνήγορο του Πολίτη και επισημαίνει την ευθύνη όλων των εμπλεκόμενων στο «μηχανισμό στήριξης» μερών.

36. Στα Συμπεράσματα της Επιτροπής Εφαρμογής των Διεθνών Κανόνων της 102^{ης} Συνδιάσκεψης (Ιούνιος 2013)¹⁹, μετά από την ακρόαση της Ελλάδας στο πλαίσιο ελέγχου της για την παραβίαση της ΔΣΕ 98²⁰, αναφέρεται ότι «τα εκκρεμή ζητήματα στην υπόθεση της Ελλάδας αφορούν πολυάριθμες παρεμβάσεις στις συλλογικές συμβάσεις» από τις οποίες «αποδυναμώθηκε σοβαρά η διαδικασία συλλογικής διαπραγμάτευσης και παραβιάστηκε η αυτονομία των κοινωνικών εταίρων». Η Επιτροπή ζητεί από την Κυβέρνηση «να επανεξετάσει τις επιπτώσεις των μέτρων λιτότητας και των μέτρων που λαμβάνονται σε εποχές κρίσης» και «να εντείνει τις προσπάθειές της, με την τεχνική βοήθεια της ΔΟΕ, ώστε να εγκαθιδρύσει ένα λειτουργικού μοντέλου κοινωνικού διαλόγου για όλα τα θέματα που προκαλούν ανησυχία, με στόχο την προώθηση της συλλογικής διαπραγμάτευσης, της κοινωνικής συνοχής και της κοινωνικής ειρήνης, σε πλήρη συμμόρφωση με τη Σύμβαση».

37. Επιπλέον, η Επιτροπή Εφαρμογής των Διεθνών Κανόνων «προέτρεψε έντονα (*urged, a exhorté*)» την Κυβέρνηση «να λάβει μέτρα για να δημιουργήσει ένα χώρο μέσα στον οποίο οι κοινωνικοί εταίροι θα μπορούν να μετέχουν πλήρως στον καθορισμό οποιασδήποτε περαιτέρω τροποποίησης που άπτεται ζητημάτων τα οποία συνιστούν την καρδιά των εργασιακών σχέσεων και του κοινωνικού διαλόγου» και την κάλεσε «να παράσχει πρόσθετες λεπτομερείς πληροφορίες αυτό το έτος στην Επιτροπή Εμπειρογνομόνων επί των ζητημάτων που τέθηκαν και των επιπτώσεων των προαναφερόμενων μέτρων στην εφαρμογή της Σύμβασης».

38. Περαιτέρω, κατά την εξέταση των καταγγελιών κατά της Ελλάδας και βάσει των κανόνων των ΔΣΕ, του Καταστατικού Χάρτη της ΔΟΕ και της πάγιας νομολογίας των

¹⁹ http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_216456.pdf

²⁰ ΔΣΕ 98 «Περί εφαρμογής των αρχών του δικαιώματος οργανώσεως και συλλογικής διαπραγματεύσεως» (κύρωση με τον Ν. 4205/1961, ΦΕΚ Α' 174)

ελεγκτικών οργάνων της ΔΟΕ, διαπιστώνονται και επισημαίνονται στα προαναφερόμενα κείμενα των ελεγκτικών αυτών οργάνων²¹ τα εξής:

39. Τονίζεται η πάγια νομολογία των ελεγκτικών οργάνων της ΔΟΕ για τις χώρες που μαστιζονται από οικονομική κρίση: οι Κυβερνήσεις, κατά την άσκηση των πολιτικών τους, πρέπει να σέβονται τη θεμελιώδη αρχή ότι περιορισμοί στην απόλαυση των κοινωνικών δικαιωμάτων, στο πλαίσιο μιας πολιτικής σταθεροποίησης, μπορούν να επιβληθούν μόνο ως κατ'εξάιρεση μέτρο, να είναι περιορισμένης διάρκειας και να συνοδεύονται από κατάλληλες και επαρκείς εγγυήσεις για την προστασία των όρων διαβίωσης.

40. Διαπιστώνεται έλλειψη δικαιοσύνης και ισότητας κατά την αντιμετώπιση της κρίσης, και επισημαίνεται ότι το Ελληνικό Κράτος, ενόψει του διλήμματος κοινωνική ευθύνη έναντι του λαού ή οικονομικές υποχρεώσεις προς την Τρόικα, επέλεξε έως σήμερα την ικανοποίηση της Τρόικας. Εκφράζεται μάλιστα έντονη ανησυχία για την αποτελεσματικότητα των εφαρμοζόμενων μέτρων και επισημαίνεται ότι *«όσο υπάρχει έλλειψη κοινωνικής δικαιοσύνης, οι θυσίες που υφίστανται οι εργαζόμενοι θα είναι άδικες και άνισες και δεν θα οδηγούν σε έξοδο από την κρίση, αλλά σε ανακύκλωσή της και ακόμα βαθύτερη ύφεση»*.

41. Γίνεται αναφορά σε επιβολή εργασιακών και κοινωνικοασφαλιστικών μέτρων *«προγραμματισμένης φτωχοποίησης»* του λαού, χωρίς ορατό μέλλον ανάκαμψης για τον πληθυσμό. Τονίζεται μάλιστα ότι δεν υπάρχει στην Ελλάδα η έννοια του μισθού επιβίωσης και ότι οι κατώτατες συντάξεις έχουν καθοριστεί σε επίπεδο πολύ κατώτερο του ορίου φτώχειας. *«Σε μια χώρα όπου μεγάλες κατηγορίες του πληθυσμού βρίσκονται κάτω του ορίου φτώχειας, οι αμοιβές και οι ασφαλιστικές παροχές πρέπει να συνδέονται με δείκτες επιβίωσης καθορισμένους σύμφωνα με τις βασικές ανάγκες και το ελάχιστο καλάθι του καταναλωτή»*.

42. Διαπιστώνεται η επιβολή μέτρων που οδηγούν στην κατάρρευση της εσωτερικής ζήτησης και της κοινωνικής λειτουργίας του Κράτους. Παρατίθενται δε στοιχεία που αναδεικνύουν, εκτός των άλλων, την απώλεια εισοδήματος, την ανεργία, την ανισότητα και

²¹ 365th Report of the Committee on Freedom of Association (November 2012), Conclusions paras. 950-1003.
 Report of the Committee on the Application of Standards, Part two – Observations and Information Concerning Particular Countries, 102nd International Labour Conference (June 2013), Greece.
 Report of the Committee on the Application of Standards, Part two – Observations and Information Concerning Particular Countries, 100th International Labour Conference (June 2011), Greece.
 Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations (March 2013, 102nd Session 2013), Greece.
 Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations (March 2012, 101st Session 2012), Greece.
 Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations (March 2011, 100th Session 2011), Greece.
 Report on the High Level Mission to Greece (Athens, 19-23 September 2011), Conclusions paras. 297-356.
 Digest of decisions and principles on the Freedom of Association of the Governing Body of the ILO, Fifth (revised) edition, 2006.

τη φτώχεια στην Ελλάδα. Σημειώνεται ότι πλέον του 20% του πληθυσμού κινδυνεύει να πέσει κάτω από το όριο της φτώχειας, ενώ ο σημερινός κατώτατος μισθός, με την παρακράτηση φόρων, οδηγεί πολλούς εργαζόμενους κάτω από το όριο της φτώχειας. Περαιτέρω, διαπιστώνονται οι αυξανόμενες και εκτεταμένες καθυστερήσεις καταβολής αποδοχών, οι οποίες, σε συνδυασμό με τις αυξανόμενες δραστικές περικοπές αμοιβών έχουν σοβαρές επιπτώσεις στο βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων.

43. Ζητείται από την Κυβέρνηση να διαμορφώσει «επείγοντα σενάρια» για την ανάκληση των μέτρων που έχουν συνθλίψει οικονομικά και κοινωνικά τους ασφαλισμένους και τους εργαζόμενους και από την Κυβέρνηση να υποδείξει ποια μέτρα σκοπεύει να λάβει στο άμεσα προσεχές μέλλον, για την αύξηση της συμμετοχής στην εθνική προσπάθεια των «εχόντων και κατεχόντων» (ιδιωτών με υψηλά εισοδήματα, τραπεζών, επιχειρήσεων κλπ).

44. Επισημαίνεται ότι οι επαναλαμβανόμενες και εκτεταμένες παρεμβάσεις του Κράτους, με διαρκή νομοθετικά μέτρα, στο σύστημα των συλλογικών διαπραγματεύσεων του Ν. 1876/1990 οδηγούν στην αποσταθεροποίηση συνολικά των εργασιακών σχέσεων, καθώς απογυμνώνουν τους εργαζόμενους από τα θεμελιώδη συλλογικά δικαιώματα και μέσα για την υπεράσπιση των οικονομικών και κοινωνικών συμφερόντων τους.²² Τέτοια αθέμιτη παρέμβαση έγινε στο θεσμό, τη διαδικασία και το περιεχόμενο της εθνικής γενικής σ.σ.ε. (που θέτει ενιαία κατώτατα όρια προστασίας αμοιβής και όρων εργασίας για όλους τους εργαζόμενους στην ελληνική επικράτεια) και εν γένει στη συλλογική αυτονομία των εργοδοτών και των εργαζομένων να θεσπίζουν, χωρίς κρατική παρέμβαση και ύστερα από ελεύθερες συλλογικές διαπραγματεύσεις, τους όρους αμοιβής και εργασίας στο εκάστοτε συμφωνούμενο επίπεδο. Περαιτέρω, με τη λεπτομερή παράθεση των μέτρων που έχουν επιβληθεί, εντοπίζεται το ασφυκτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο έχουν εγκλωβιστεί τα συλλογικά εργασιακά δικαιώματα, ενώ επαναλαμβάνεται η άμεση ανάγκη αναθεώρησης των μέτρων σε βάρος των σ.σ.ε., επαναφοράς της αρχής της εύνοιας και κατάργησης της δυνατότητας σύναψης σ.σ.ε. από ενώσεις προσώπων, οι οποίες δεν πληρούν τα εχέγγυα δημοκρατικής εκλογής και ανεξαρτησίας που απαιτούνται για τις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις των εργαζομένων, προκειμένου να δεσμεύσουν με τις πράξεις τους τους εργαζόμενους της επιχείρησης, του κλάδου και του επαγγέλματος. Επιπλέον, ζητείται από το Ελληνικό Κράτος όχι μόνο να απέχει από πράξεις παρέμβασης και παρεμπόδισης της διαδικασίας ανεξάρτητης διαιτητικής επίλυσης των συλλογικών διαφορών (όπως η

²² Βλ. ιδίως παρατηρήσεις Επιτροπής Εμπειρογνομόνων ΔΟΕ, σχετικά με τη ΔΣΕ 98 (δικαίωμα οργάνωσης και συλλογικής διαπραγμάτευσης).

απαγόρευση συνομολόγησης μισθολογικών ζητημάτων), αλλά και να αποκαταστήσει την εύρυθμη λειτουργία του Οργανισμού Μεσολάβησης και Διαιτησίας (Ο.ΜΕ.Δ.)

45. Ζητείται από το Κράτος να απέχει από παρεμβάσεις στην εύρυθμη λειτουργία και κοινωνική δράση των συνδικαλιστικών οργανώσεων, αλλά και στις παροχές που χρηματοδοτούνται από τους εργοδότες και τους εργαζόμενους υπέρ του κοινωνικού συνόλου και της κοινωνικής ειρήνης (κατάργηση Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας, Οργανισμού Εργατικής Εστίας και παροχών τους, διακοπή χρηματοδότησης ΟΜΕΔ κ.ά.).

46. Διαπιστώνονται οι σοβαρές επιπτώσεις των μέτρων σε βάρος της ισότητας των φύλων στην εργασία, στην έξαρση των διακρίσεων σε πολλαπλά επίπεδα και την επώαση των εξτρεμιστικών και μισαλλόδοξων συμπεριφορών. Τονίζεται δε ότι η κρίση και τα μέτρα λιτότητας έχουν *«δυσανάλογα δυσμενείς επιπτώσεις»* στις γυναίκες και εξετάζονται παράγοντες που προκαλούν έμμεσες διακρίσεις στην αμοιβή και διεύρυνση του χάσματος αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών. Παρατίθενται επίσης στοιχεία του Συνηγόρου του Πολίτη για τη δραματική αύξηση απολύσεων λόγω εγκυμοσύνης, μητρότητας και σεξουαλικής παρενόχλησης, αλλά και της ανεργίας, ιδίως των γυναικών και των νέων, ενώ πολλές γυναίκες προστίθενται στους *«αποθαρρυσμένους»* εργαζόμενους που δεν υπολογίζονται στις στατιστικές. Εξάλλου, *«οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, σημαντική πηγή απασχόλησης γυναικών και νέων, κλείνουν μαζικά»*. Επιπλέον επισημαίνεται ότι στο δημόσιο τομέα, τα μέτρα περιορισμού της απασχόλησης, οι απολύσεις χιλιάδων υπαλλήλων, η νέα κατάταξη των εργασιών και το ενιαίο μισθολόγιο, που περιέκοψαν σημαντικά τις αμοιβές, θα πλήξουν σοβαρά τις γυναίκες, που αποτελούν εκεί τη μεγάλη πλειοψηφία, και θα αυξήσουν σημαντικά την ήδη πολύ υψηλή ανεργία τους.

47. Τονίζονται η ραγδαία αύξηση των ελαστικών μορφών απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα και η αντικατάσταση συμβάσεων αορίστου χρόνου με συμβάσεις ορισμένου χρόνου, που προκαλούν σημαντική μείωση αμοιβών. Παρατίθενται συντριπτικά στοιχεία της Επιθεώρησης Εργασίας: π.χ. το 2011, η μερική απασχόληση αυξήθηκε κατά 73.25%, η συμφωνημένη εκ περιτροπής απασχόληση κατά 193%, και η επιβεβλημένη από τον εργοδότη κατά 631,89%, σε σχέση με το 2010. Ωστόσο, *«η ελαστικοποίηση της απασχόλησης έγινε χωρίς επαρκείς εγγυήσεις για τους πιο ευάλωτους ή οι εγγυήσεις του νόμου δεν είχαν αποτελεσματική εφαρμογή»*. Κατά τον Συνήγορο, ελαστικές μορφές, και ιδίως μερική και εκ περιτροπής απασχόληση, επιβάλλονται συχνότερα στις γυναίκες, ιδίως κατά την εγκυμοσύνη και την επιστροφή από την άδεια μητρότητας, με μείωση της αμοιβής τους.²³

²³ Επιτροπή Εμπειρογνομόνων, 2012, 2013, εφαρμογή ΔΣΕ 100 (ισότητα αμοιβών) και 111 (διακρίσεις).

48. Ζητείται άμεση αναθεώρηση των μέτρων τόσο στον ιδιωτικό, όσο και το δημόσιο τομέα, που θέτουν σε κίνδυνο τις θέσεις εργασίας και την αμοιβή των εργαζομένων (ευέλικτες μορφές απασχόλησης, διαθεσιμότητα, εφεδρεία κλπ).

49. Στις προαναφερόμενες Εκθέσεις των ελεγκτικών οργάνων της ΔΟΕ αναφέρεται ότι η Ελλάδα δεν έχει ανταποκριθεί στην υποχρέωσή της για αποστολή των αιτούμενων επί δύο και πλέον έτη στοιχείων για τις επιπτώσεις των μέτρων στην ποιότητα των όρων εργασίας και διαβίωσης και στο εισόδημα των εργαζομένων στην ελληνική επικράτεια, ενώ ταυτόχρονα ζητείται διαρκώς κατά το ίδιο χρονικό διάστημα η αναθεώρηση των επιβληθέντων μέτρων, με σκοπό να προστατευθεί η απόλαυση των θεμελιωδών εργασιακών δικαιωμάτων. Παράλληλα αποτυπώνεται η επίσημη θέση της Ελλάδας ότι η επιβολή μέτρων «μείωσης της ποιότητας των εργασιακών δικαιωμάτων» έγινε «με σκοπό την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας», στο πλαίσιο υλοποίησης των όρων του διεθνούς δανεισμού της χώρας.

50. Τέλος, το 2013,²⁴ «*Η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων σημειώνει με απογοήτευση*²⁵ *ότι η εξέλιξη της κατάστασης στην Ελλάδα επιβεβαιώνει το προηγούμενο συμπέρασμά της ότι η εφαρμογή αποκλειστικά δημοσιονομικών λύσεων στην οικονομική και κοινωνική κρίση θα οδηγούσε σε κατάρρευση της εσωτερικής ζήτησης και της κοινωνικής λειτουργίας του κράτους, καταδικάζοντας τη χώρα σε έτη οικονομικής ύφεσης και κοινωνικής αναταραχής.*» «*Η Επιτροπή υπενθυμίζει την συλλογική υποχρέωση όλων των πολιτειακών οργάνων να εξασφαλίζουν ότι η πολιτική της επιδίωξης δημοσιονομικής σταθερότητας δεν υποσκάπτει την εκπλήρωση των κοινωνικών και ανθρώπινων στόχων της Σύμβασης 102, τουλάχιστον στο επίπεδο που επιτρέπει να διατηρηθεί ο πληθυσμός «σε υγεία και αξιοπρέπεια».*» Και «*ζητεί από την Κυβέρνηση να εξετάσει τους ταχύτερους τρόπους για την ανάκληση ορισμένων μέτρων λιτότητας, να παράσχει σχετικές πληροφορίες και να επαναφέρει παροχές που περικόπηκαν δυσανάλογα σε κοινωνικά αποδεκτό επίπεδο που να εμποδίζει τουλάχιστον την «προγραμματισμένη» φτωχοποίηση των δικαιούχων.*»

III. Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: I. Κουφάκη και ΑΔΕΔΥ κατά Ελλάδα

51. Στις 13 Μαΐου 2013, το ΕΔΔΑ εξέδωσε την απόφασή του στις υποθέσεις *I. Κουφάκη και ΑΔΕΔΥ κατά Ελλάδα*.²⁶ Με βάση την πάγια νομολογία του, στην οποία αναφέρθηκε και η ΕΕΚΔ (πιο πάνω αριθ. 24), απέρριψε τις προσφυγές ως προφανώς αβάσιμες. Οι προσφυγές είχαν ασκηθεί κατόπιν της ΣτΕ 668/2012, που απέρριψε αιτήσεις ακυρώσεως των

²⁴ Παρατηρήσεις επί της εφαρμογής της ΔΣΕ 102 (κατώτατα όρια κοινωνικής ασφάλειας).

²⁵ Η έμφαση είναι στο κείμενο της Επιτροπής.

²⁶ Πρώτο Τμήμα ΕΔΔΑ, προσφυγές αριθ. 57665/12 και 57657/12. Η απόφαση εκδόθηκε στα γαλλικά.

προσφευγουσών κατά διοικητικών πράξεων, με τις οποίες, κατ'εφαρμογή των Ν. 3833/2010, 3845/2010 και 3847/2010, μειώθηκαν οι αποδοχές της πρώτης προσφεύγουσας και οι αποδοχές και συντάξεις των δημόσιων υπαλλήλων, μελών της δεύτερης. Οι προσφεύγουσες είχαν επικαλεσθεί παραβιάσεις του άρθρ. 1 του Π.Π. της ΕΣΔΑ. Η δεύτερη είχε επικαλεσθεί και παραβιάσεις των άρθρ. 6 § 1, 8, 13, 14 και 17 ΕΣΔΑ.

52. Όσον αφορά το άρθρ. 1 του Π.Π., το ΕΔΔΑ υπενθύμισε ότι, κατά την πάγια νομολογία του, τα κράτη-μέρη έχουν αρκετά ευρύ περιθώριο εκτίμησης κατά τον καθορισμό της κοινωνικής πολιτικής τους. Οι εθνικές αρχές βρίσκονται, καταρχήν, σε καλύτερη θέση από ένα διεθνές δικαστήριο προκειμένου να επιλέξουν τα πιο κατάλληλα μέτρα για την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ δαπανών και εσόδων του κράτους. Αυτό το περιθώριο είναι ευρύτερο, όταν τα αμφισβητούμενα μέτρα συνεπάγονται τον καθορισμό προτεραιοτήτων για τη διάθεση των περιορισμένων εσόδων του κράτους. Το άρθρ. 1 του Π.Π. απαιτεί, προπαντός, μια κρατική παρέμβαση στην απόλαυση του δικαιώματος σε σεβασμό της περιουσίας να είναι νόμιμη και να επιδιώκει ένα νόμιμο σκοπό δημόσιου συμφέροντος, καθώς και να βρίσκεται σε σχέση αναλογικότητας προς τον επιδιωκόμενο νόμιμο σκοπό, δηλαδή, να εξασφαλίζει δίκαιη ισορροπία μεταξύ των απαιτήσεων του γενικού συμφέροντος και των επιταγών προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ατόμου. Δεν τηρείται αυτή η ισορροπία, όταν επιρρίπτεται υπερβολικό βάρος στο ενδιαφερόμενο πρόσωπο. Εξάλλου, το άρθρ. 1 του Π.Π. δεν παρέχει δικαίωμα σε αμοιβή ή σύνταξη συγκεκριμένου ύψους.

53. Το ΕΕΔΑ θεωρεί ότι οι περιορισμοί που εισήγαγαν οι επίδικες διατάξεις δεν συνιστούν «στέρηση περιουσίας», όπως ισχυρίζονταν οι προσφεύγουσες, αλλά παρέμβαση στην απόλαυση του δικαιώματος σε σεβασμό της περιουσίας, με την έννοια του εδαφίου α' της 1^{ης} παραγράφου του άρθρ. 1 του Π.Π.. Σημειώνει ότι η παρέμβαση προβλεπόταν από τον νόμο. Τα επίδικα μέτρα δικαιολογήθηκαν από την εξαιρετική και χωρίς προηγούμενο στην Ελλάδα κρίση. Η μείωση των αμοιβών και κοινωνικο-ασφαλιστικών παροχών αποτελούσε μέρος ευρύτερου προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής και δομικών μεταρρυθμίσεων της ελληνικής οικονομίας, για την ικανοποίηση επείγουσών αναγκών. Οι στόχοι αυτοί ήταν γενικού συμφέροντος και συνέπιπταν με τους στόχους των κρατών μελών της Ευρωζώνης, ενόψει της υποχρέωσης δημοσιονομικής πειθαρχίας και διατήρησης της σταθερότητας της Ευρωζώνης, και συνέβαλλαν στην άμεση μείωση των δημόσιων δαπανών.

54. Το ΕΔΔΑ υπενθυμίζει ότι ο εθνικός νομοθέτης διαθέτει ευρύ περιθώριο εκτίμησης κατά την άσκηση οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής, εκτός αν αποδεικνύεται ότι η κρίση του στερείται προφανώς λογικής βάσης. Συνεπώς, οι επίδικες μειώσεις υπηρετούσαν το δημόσιο συμφέρον.

55. Στη συνέχεια, το ΕΔΔΑ εξετάζει την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας, δηλαδή, αν επιτεύχθηκε δίκαιη ισορροπία μεταξύ των απαιτήσεων του δημόσιου συμφέροντος και των επιταγών προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Σημειώνει ότι τα μέτρα που προέβλεψε ο Ν. 3845/2010 θεωρήθηκαν αναγκαία επειδή εκείνα που είχαν υιοθετηθεί προηγουμένως, βάσει του Ν. 3833/2010, είχαν αποδειχθεί ανεπαρκή για την αντιμετώπιση της σοβαρής οικονομικής κατάστασης της χώρας. Αναφέρεται και στις σκέψεις με τις οποίες η ΣτΕ 668/2012 απέρριψε το λόγο ακυρώσεως περί παράβασης της αρχής της αναλογικότητας καθώς και στην παρατήρηση του ΣτΕ ότι οι αιτούσες (προσφεύγουσες στο ΕΔΔΑ) δεν επικαλέσθηκαν ενώπιον του ΣτΕ κατά τρόπο συγκεκριμένο, ότι τα επίδικα μέτρα είχαν υποβαθμίσει την κατάστασή τους σε τέτοιο σημείο που έθεταν την διαβίωσή τους σε κίνδυνο. Σημειώνει δε ότι η μείωση των αποδοχών της πρώτης προσφεύγουσας δεν είναι τέτοιου επιπέδου ώστε να της δημιουργεί τον κίνδυνο να εκτεθεί σε δυσχέρειες διαβίωσης. Σημειώνει επίσης ότι λήφθηκαν μέτρα ανακούφισης των χαμηλοσυνταξιούχων που στερήθηκαν τη 13^η και 14^η σύνταξη και των χαμηλόμισθων που στερήθηκαν τον 13^ο και 14^ο μισθό. Εφόσον ο εθνικός νομοθέτης δεν ξεπερνά τα όρια του περιθωρίου εκτίμησης, το ΕΔΔΑ δεν μπορεί να πει αν ο νομοθέτης επέλεξε τον καλύτερο τρόπο αντιμετώπισης των προβλημάτων ή αν θα έπρεπε να είχε ασκήσει την αρμοδιότητά του διαφορετικά.

56. Αφού απέρριψε και τη σχετική με το άρθρ. 1 Π.Π. αιτίαση, το ΕΔΔΑ απέρριψε και τις αιτιάσεις περί παραβίασης των λοιπών άρθρων της ΕΣΔΑ.

57. Από την προαναφερόμενη απόφαση προκύπτει σαφώς, ότι η άσκηση εθνικής οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής ανήκει μεν στα κράτη, αλλά ελέγχεται από την άποψη του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Οι υποθέσεις που έκρινε το ΕΔΔΑ δεν είχαν τα χαρακτηριστικά εκείνα που θα του επέτρεπαν να διαπιστώσει υπέρβαση των ορίων της εξουσίας του κράτους. Οι σκέψεις όμως της απόφασης δείχνουν σαφώς αυτά τα όρια.

Μερικά συμπεράσματα και προτάσεις

58. Η ΕΕΔΑ, στο πλαίσιο του συμβουλευτικού ρόλου της προς την Πολιτεία, παρακολουθεί με ιδιαίτερη προσοχή και ανησυχία τις επιπτώσεις των μέτρων λιτότητας σε βάρος θεμελιωδών, ιδίως κοινωνικών, δικαιωμάτων, άσχετα από το αν συνάπτονται ή όχι με οικονομικές παροχές από το Κράτος. Επισημαίνει δε τις διαπιστώσεις διεθνών ελεγκτικών οργάνων για την παραβίαση διεθνών κανόνων προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, αλλά και τη διεθνή ανησυχία που αποτυπώνεται στις αποφάσεις και συστάσεις των οργάνων αυτών. Οι διαπιστώσεις αυτές, ως προς τη νομική και πραγματική κατάσταση στην Ελλάδα,

επιβεβαιώνουν τις διαπιστώσεις και τους φόβους που διατύπωσε η ΕΕΔΑ στη Σύστασή της του Δεκεμβρίου 2011, στην οποία συχνά τα όργανα αυτά παραπέμπουν.

59. Η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει, ειδικότερα, την παρατήρηση της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων της ΔΟΕ ότι *«η Σύσταση της ΕΕΔΑ δεν ακολουθήθηκε από την Κυβέρνηση»*, ούτε και η γνώμη του Ελεγκτικού Συνεδρίου, το οποίο, κατά την εξέταση σχετικών με την κοινωνική ασφάλιση νομοσχεδίων, ένα έτος αργότερα, *«αποφάνθηκε ότι οι επανειλημμένες περικοπές των συντάξεων αντίκεινται στα άρθρα 2, 4, 22 και 25 του Συντάγματος, καθώς παραβιάζουν τη συνταγματική υποχρέωση σεβασμού και προστασίας της ανθρώπινης αξίας, τις αρχές της ισότητας, της αναλογικότητας και της προστασίας της εργασίας»*.²⁷

60. Από τα κείμενα διεθνών οργάνων προκύπτει ότι οι διεθνείς κανόνες προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου θέτουν όρια στην εθνική οικονομική και κοινωνική πολιτική. Τα μέτρα λιτότητας, εφόσον υποβιβάζουν το βιοτικό επίπεδο μεγάλης μερίδας του πληθυσμού, ωθώντας πολλούς ανθρώπους κάτω από το όριο της φτώχειας και προκαλώντας γενικό αίσθημα ανασφάλειας, συνιστούν παραβάσεις διεθνών κανόνων, καθιστούν δε αναποτελεσματικά τα μέτρα αντιμετώπισης της κρίσης (βλ. ιδίως πιο πάνω αριθ. 9, 25, 40).

61. Η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει πως η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων της ΔΟΕ *«σημειώνει με λύπη»*²⁸ ότι η εξέλιξη της κατάστασης στην Ελλάδα επιβεβαιώνει το προηγούμενο συμπέρασμά της, ότι η εφαρμογή αποκλειστικά δημοσιονομικών λύσεων στην οικονομική και κοινωνική κρίση μπορεί να οδηγήσει στην κατάρρευση της εσωτερικής ζήτησης και της κοινωνικής λειτουργίας του κράτους, καταδικάζοντας τη χώρα σε έτη οικονομικής ύφεσης και κοινωνικής αναταραχής». Η ίδια Επιτροπή ζητεί από την Κυβέρνηση *«να εξετάσει επείγοντα ‘σενάρια’ για την κατάργηση ορισμένων μέτρων λιτότητας και την επαναφορά παροχών που έχουν δυσανάλογα περικοπεί σε κοινωνικά αποδεκτό επίπεδο, ώστε να εμποδιστεί τουλάχιστον η «προγραμματισμένη» φτωχοποίηση των δικαιούχων»*.²⁹

62. Η ΕΕΔΑ επισημαίνει τις διαπιστώσεις των διεθνών οργάνων για τις δυσανάλογα δυσμενείς επιπτώσεις της κρίσης και των μέτρων λιτότητας στις γυναίκες (πιο πάνω αριθ. 25, 46-47) και τις συστηματικές διακρίσεις εις βάρος των νέων στην απασχόληση (πιο πάνω αριθ. 13-19).

63. Η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει επίσης τη διαπίστωση των διεθνών ελεγκτικών οργάνων, ότι αφότου άρχισαν να λαμβάνονται τα μέτρα λιτότητας, που επιβλήθηκαν στο πλαίσιο του

²⁷ ILO, Observations (CEACR) - adopted 2012, published 102nd ILC session (2013), Convention No. 102 (social security, minimum standards):

http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13100:0::NO:13100:P13100_COMMENT_ID:3088061:NO.

²⁸ Τα παχέα στοιχεία είναι στο κείμενο της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων.

²⁹ Ο.π. στη σημ. 25.

«μηχανισμού στήριξης», και έως σήμερα, καμία αξιολόγηση των κοινωνικών επιπτώσεών τους δεν έχει γίνει, σε διαβούλευση με τους ενδιαφερομένους φορείς, ούτε επαρκή μέτρα στήριξης των πληττομένων έχουν ληφθεί, όπως απαιτούν οι διεθνείς κανόνες, ενώ ορισμένες τουλάχιστον ρήτρες Μνημονίων προσκρούουν ευθέως προς διεθνείς κανόνες (βλ. πιο πάνω ιδίως αριθ. 19, 22, 25, 27, 29, 36, 37).

64. Όπως η ΕΕΔΑ στη Σύστασή της, έτσι και τα διεθνή ελεγκτικά όργανα επισημαίνουν ότι για την κατάσταση αυτή ευθύνονται τόσο το ελληνικό κράτος όσο και τα λοιπά εμπλεκόμενα στο μηχανισμό στήριξης της ελληνικής οικονομίας μέρη και ότι απαιτείται, με κοινές προσπάθειες, η άμεση λήψη διορθωτικών μέτρων για την απρόσκοπτη απόλαυση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, και ιδίως αυτών που συνδέονται με την εργασία και την κοινωνική ασφάλιση και ασφάλεια (βλ. ιδίως πιο πάνω αριθ. 21, 26, 35).

65. Συνεκτιμώντας την όξυνση της εργασιακής ανισότητας και τις εκτεταμένες παραβιάσεις θεμελιωδών κανόνων του διεθνούς εργατικού δικαίου, αλλά και της ελληνικής νομοθεσίας, που οδηγούν στην διόγκωση του άτυπου τομέα της οικονομίας και την εμφάνιση περιστατικών ανομίας και βίας, η ΕΕΔΑ επισημαίνει την ανάγκη άμεσης αποκατάστασης του συστήματος συλλογικών διαπραγματεύσεων και σ.σ.ε. του Ν. 1876/1990. Στο πλαίσιο αυτό, άμεση προτεραιότητα πρέπει να δοθεί στην αποκατάσταση της διαδικασίας, του περιεχομένου και της εμπέλειας της Εθνικής Γενικής ΣΣΕ, ώστε να συνεχίσει αυτή να αποτελεί θεσμικό μέσο προστασίας του συλλογικού συμφέροντος, αλλά και των συμφερόντων των εργαζομένων, με τη θέσπιση ενιαίων κατωτάτων ορίων αμοιβής και εργασίας όλων των εργαζομένων στην ελληνική επικράτεια. Άλλωστε, μεταπολιτευτικά, το περιεχόμενο της Εθνικής Γενικής ΣΣΕ δεν ήταν μονοσήμαντα οικονομικό.³⁰ Η αποκατάσταση δε αυτή, προκειμένου να είναι αποτελεσματική για την άρση των δυσβάστακτων συνεπειών σε βάρος μεγάλης μερίδας της κοινωνίας, οφείλει να συνοδευθεί και από την άρση της αναστολής διά νόμου της ισχύος κρίσιμων αρχών που διέπουν τα ελάχιστα όρια συλλογικής εργασιακής προστασίας, όπως της αρχής της εύνοιας και της διαδικασίας επέκτασης της κανονιστικής ισχύος των σ.σ.ε. (άρθρ. 37 §§ 5–6 Ν. 4024/2011).

³⁰ Η εθνική γενική σ.σ.ε. υπήρξε θεμελιώδες μέσο προώθησης, μέσω του κανονιστικού της περιεχομένου και με όρους ισότητας, θεμελιωδών δικαιωμάτων, συχνά πριν η Πολιτεία ρυθμίσει τα ζητήματα αυτά ή με βελτίωση των πολιτειακών ρυθμίσεων (π.χ. ως προς την ισότητα αμοιβών ανδρών και γυναικών, τη συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, το σεβασμό της εθνικής, θρησκευτικής και πολιτισμικής ιδιαιτερότητας των εργαζομένων από τους εργοδότες, την προστασία των εργαζομένων ΑμεΑ και την προσαρμογή των όρων εργασίας τους, τα μέτρα για τους εργαζόμενους με HIV-AIDS, για την προστασία της απασχόλησης εργαζομένων που μετέχουν σε πρόγραμμα απεξάρτησης από τα ναρκωτικά, τις δεσμεύσεις για την προώθηση της απασχόλησης με ταυτόχρονη προώθηση της προστασίας του περιβάλλοντος κλπ).

66. Εξάλλου, η ΕΕΔΑ, επανέρχεται και πάλι στις επισημάνσεις της, ότι καμία εθνική πολιτική προστασίας της εργασίας δεν μπορεί να αποδώσει καρπούς εφόσον δεν στελεχωθεί επαρκώς και δεν ενισχυθεί καταλλήλως το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας.

67. Η ΕΕΔΑ ζητεί από την Πολιτεία να προβεί χωρίς καθυστέρηση και με συνεργασία όλων των αρμόδιων Αρχών (όπως του Ελεγκτικού Συνεδρίου, της Εθνικής Αναλογιστικής Αρχής, του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους) στην αποτελεσματική διασφάλιση της κρατικής εγγύησης της κοινωνικής ασφάλισης και ασφάλειας, στην αποτίμηση των συνεπειών των πολλαπλών μέτρων λιτότητας που έχουν επιβληθεί σε βάρος των δικαιωμάτων ευρύτατων στρωμάτων του πληθυσμού και την επεξεργασία προτάσεων αποκατάστασης της απόλαυσης των δικαιωμάτων κοινωνικής ασφάλειας και ασφάλισης (π.χ. παροχών ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης, ανεργίας, αναπηρίας), με βάση την κοινωνική δικαιοσύνη και την κοινωνική αλληλεγγύη.

68. Η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει την οικουμενικότητα, το αδιαίρετο και την αλληλεξάρτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που επιβεβαιώνει ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ και επισημαίνεται και στη Σύσταση της ΕΕΔΑ. Τα κοινωνικά δικαιώματα αποτελούν προϋπόθεση της ουσιαστικής άσκησης των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων. Γι' αυτό, η συρρίκνωσή τους θίγει όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα και τους δημοκρατικούς θεσμούς.

69. Τέλος, ενόψει και των σχετικών διαπιστώσεων των διεθνών οργάνων (πιο πάνω αριθ. 62-63), η ΕΕΔΑ τονίζει ότι, οι δεσμεύσεις της Ελλάδας, και γενικότερα των κρατών με κρίση χρέους, έναντι των διεθνών πιστωτών τους, δεν μπορούν να αποτελέσουν επιχείρημα για τον περιορισμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται από Διεθνείς Συνθήκες, οι οποίες δεσμεύουν κάθε κράτος και επιβάλλουν ελάχιστα όρια προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παγκόσμιας εμβέλειας. Η επίκληση των Μνημονίων εφαρμογής των διεθνών μηχανισμών δανεισμού δεν αρκεί για να παρακαμφθεί η διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδιαίτερα όταν δεσμεύει εξίσου και κράτη που μετέχουν στους μηχανισμούς αυτούς, όπως τα Κράτη Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

70. Η ΕΕΔΑ εμμένει στη θέση που διατύπωσε στη Σύστασή της, ότι *«απαιτείται άμεση συστράτευση όλων των ευρωπαϊκών δυνάμεων προς διάσωση των αξιών που στηρίζουν τον ευρωπαϊκό πολιτισμό»*. Καλεί δε πάλι την Ελληνική Κυβέρνηση και την Ελληνική Βουλή:

- «να σταθμίζουν τις συνέπειες των δημοσιονομικών μέτρων στην κοινωνική προστασία και ασφάλεια, τις οποίες οφείλουν να εγγυώνται»,
- «να αναλάβουν κοινή δράση με τις Κυβερνήσεις και τα Κοινοβούλια των άλλων Κρατών Μελών και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ώστε κάθε μέτρο

«οικονομικής διακυβέρνησης» και οι σχεδιαζόμενες τροποποιήσεις της Συνθήκης της ΕΕ να θεσπίζονται και να εφαρμόζονται με σεβασμό και εγγύηση των θεμελιωδών ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων.»